การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง

Strengthening morality and ethics in politics and governance

อภิชญา พรรณศรี

Apichaya Pannasri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

E-mail: Phansri101@gmail.com

Received: 11 June 2025; Revised: 7 July 2025; Accepted: 25 September 2025

บทคัดย่อ

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรม เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองปกครองแล้ว ย่อมทำให้องค์ประกอบต่างๆ ของการเมืองการปกครองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป้าหมายความสำเร็จ คือ “ประโยชน์สุข” ของประชาชนเพื่อประชาชนและโดยประชาชนเอง เพราะประชาชน คือ เจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ดังนั้น กิจกรรมทางการเมืองการปกครองที่ผู้ปกครองหรือรัฐบาลทุกรัฐบาล พรรคการเมืองและ นักการเมืองทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ควรประยุกต์ใช้ “หลักพุทธธรรม” นำไปเป็น “นโยบายและผลงาน” ของรัฐบาลและของพรรคการเมือง ทุกพรรคการเมืองควรประกาศเป็นนโยบายและแผนงานแม่บทในการพัฒนาบ้านเมือง ประชาชนพลเมืองทุกคนพร้อมกันประสานมือ ประสานใจพัฒนาประเทศโดยการประยุกต์ใช้ “หลักพุทธธรรม” นำมาเป็นแนวปฏิบัติในการครองตน ครองคน ครองงานและครองบ้านเมือง

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง, คุณธรรม, จริยธรรม, การเมืองการปกครอง

Abstract

Buddhist teachings or Buddhist principles, when applied to strengthen morality and ethics in politics and administration, will make the various components of politics and administration more efficient and effective. The goal of success is the “benefit” of the people, for the people and by the people themselves because the people are the owners of the country, the owners of sovereignty and are the sovereign in the land. Therefore, political and administrative activities that all rulers or governments, political parties and politicians at all levels, both local and national, should apply “Buddhist principles” to be the “policy and results” of the government and political parties. All political parties should announce them as policies and master plans for developing the country. All citizens should join hands and hearts to develop the country by applying “Buddhist principles” as guidelines for how to conduct oneself, people, work and the country.

Keywords : Strengthening, morality, ethics, politics and government

บทนำ

การเมืองการปกครองเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการจัดระเบียบสังคม เพื่อบริหารจัดการทรัพยากร อำนวยความยุติธรรม และกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความเสมอภาค (ณัฐธยาน์ พุ่มพวง, 2562) “การเมือง” (Politics) หมายถึง กระบวนการในการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรในสังคมอย่างมีระเบียบ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในระดับสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Heywood, 2013) ในมุมหนึ่ง การเมืองยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยอาศัยกฎเกณฑ์และโครงสร้างที่ยอมรับร่วมกัน “การปกครอง” (Governance) หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการประเทศโดยใช้อำนาจรัฐที่ได้มาจากกฎหมายหรือความชอบธรรมเพื่อดำเนินนโยบายและบริการสาธารณะ โดยการปกครองอาจอยู่ในรูปแบบของระบอบประชาธิปไตย เผด็จการ หรือระบอบอื่น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชน (สุพจน์ หารหนองบัว, 2561) ระบบการปกครองมีหลายประเภท เช่น 1) **ประชาธิปไตย (Democracy)** อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน มีการเลือกตั้งและยึดหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชน 2) **เผด็จการ (Dictatorship)** อำนาจอยู่กับผู้นำหรือกลุ่มคนกลุ่มเดียว ไม่มีการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างแท้จริง 3) สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การเมืองการปกครองที่ดีส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคง ประชาชนมี

สิทธิขั้นพื้นฐาน มีสวัสดิการ และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี หากการเมืองมีความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาล จะช่วยลดการทุจริตและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน (ธงทอง จันทรางศุ, 2560)

“คุณธรรม” มาจากคำว่า คุณ + ธรรมะ หมายถึง คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และ สังคม ซึ่งรวมสรุปว่าคือ สภาพคุณงาม ความดี คุณธรรม (Moral) หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติ เพื่อบรรลุคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกัน ก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรม ย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครองเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความสำเร็จในการบริหารประเทศมิได้ขึ้นอยู่เพียงแค่ระบบหรือโครงสร้างทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังต้องพึ่งพาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นหลักสำคัญด้วย (ธงทอง จันทรางศุ, 2559) ในยุคที่สังคมต้องเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ การทุจริตคอร์รัปชัน และการขาดความไว้วางใจในภาครัฐ การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมจึงกลายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจของผู้นำทางการเมือง คุณธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติ เช่น ความซื่อสัตย์ เสียสละ และความรับผิดชอบ ขณะที่จริยธรรม หมายถึง แนวทางหรือหลักการที่ควบคุมความประพฤติให้สอดคล้องกับความถูกต้องตามครรลองของสังคม (มานิต สุขสมจิตต์, 2561) นักการเมืองและผู้บริหารรัฐจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อเป็นรากฐานในการตัดสินใจ ใช้อำนาจ และกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม การเมืองที่ปราศจากจริยธรรมจะนำไปสู่การใช้อำนาจในทางมิชอบ การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และการบ่อนทำลายหลักนิติธรรม ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและศรัทธาของประชาชนต่อระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การเสริมสร้างและธำรงรักษาคุณธรรมและจริยธรรมในทางการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อยกระดับคุณภาพของผู้นำทางการเมืองและสร้างสังคมที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใส และยั่งยืน

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง

คุณธรรมและจริยธรรมทางการเมือง นับเป็นปัญหาหลักประการหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดสุญญากาศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของไทย เพราะคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองเปรียบเหมือนเครื่องกรองอย่างดีที่ช่วยคัดสรรบุคลากรหลากหลายที่มีคุณภาพเข้าสู่วงการเมือง เมื่อเครื่องกรองมีปัญหา การเมืองการปกครองก็ย่อมมีปัญหาไปด้วย เช่น เมื่อนักธุรกิจสามารถเข้าสู่การแสดงบทบาทนักการเมืองมากขึ้น ย่อมนำไปสู่การเกิดสภาพปัญหาในลักษณะการอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง เพื่อทำธุรกิจของครอบครัวและวงศ์ตระกูล (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) เนื่องจากการบริหารประเทศนั้นต้องยึดหลักผลประโยชน์สาธารณะ (Public interest) มากกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Private interest) เพราะฉะนั้น หากนักการเมืองขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองแล้ว ก็มักจะก่อปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การมิได้รับความเป็น

ธรรมของกลุ่มธุรกิจที่ไม่ได้อยู่ฝ่ายรัฐบาล การกำหนดนโยบายต่าง ๆ อาจเอื้อต่อกลุ่มทุนในรัฐบาลด้วย และทำให้การออกนโยบายต่าง ๆ ได้ประโยชน์กับคนเพียงบางกลุ่มเป็นต้น ดังนั้น การตระหนักในคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองของไทยเป็นอย่างยิ่ง (สภาพัฒนาการเมือง, ม.ป.ป.) ความชอบธรรมในการปกครองเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มีมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการจัดระบบการเลือกสรรผู้ดารงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของการมีอำนาจในการปกครอง โดยฝ่ายรัฐบาลคิดว่า มีสิทธิที่จะปกครอง และฝ่ายที่ถูกปกครองก็ยอมรับ ความชอบธรรมในการเมืองการปกครอง เป็นเรื่องของความเชื่อหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจ การมีอำนาจและการใช้อำนาจในการปกครอง

ด้วยเหตุนี้คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการทางการเมืองการปกครองทั้งในระดับผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครอง ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอำนาจใช้อำนาจจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจพุทธธรรมและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ อันจะยังผลต่อผู้ใต้ปกครองให้ได้รับความเสมอภาคถูกต้องและเป็นธรรมจากการบริหารหรือการปกครอง

คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักสำคัญที่ช่วยกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีระเบียบ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดย คุณธรรม หมายถึง ความดีงามภายในจิตใจ เช่น ความซื่อสัตย์ เมตตา ความอดทน ส่วน จริยธรรม คือ แนวทางการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับค่านิยมและศีลธรรมของสังคม (สุพจน์ หารหนองบัว, 2560)

การมีคุณธรรมและจริยธรรมส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตในหลายด้าน ดังนี้ 1) **ด้านตนเอง** คุณธรรมช่วยให้บุคคลมีความสงบสุขในจิตใจ มีหลักยึดเหนี่ยวในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง ตัวอย่างเช่น ความซื่อสัตย์ช่วยให้บุคคลไม่หลอกลวงผู้อื่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและมีเกียรติ (วิเชียร ไทยเจริญ, 2561) 2) **ด้านครอบครัว** การยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความเข้าใจกันในครอบครัวและลดความขัดแย้ง ช่วยเสริมสร้างความอบอุ่นและความมั่นคงภายในครอบครัว 3) **ด้านสังคม** เมื่อสมาชิกในสังคมมีจริยธรรม จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ลดปัญหาอาชญากรรมและการเอารัดเอาเปรียบ เกิดความเป็นธรรมและมีวินัยร่วมกัน เช่น การไม่ทุจริตคอร์รัปชันในหน้าที่ (ธงทอง จันทรางศุ, 2559) 4) **ด้านการทำงาน** คุณธรรมและจริยธรรมมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ เช่น ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีจริยธรรม เป็นพื้นฐานของการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ (พจนา เตียสุวรรณ์, 2562) ดังนั้น การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงองค์กรและสังคม เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์

คุณธรรมและจริยธรรมช่วยให้นักการเมืองตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อประชาชน และดำรงตนอย่างสุจริต ไม่แสวงหาประโยชน์ส่วนตนจากตำแหน่งหน้าที่ ความซื่อสัตย์ โปร่งใส และการคำนึงถึงประโยชน์

สาธารณะเป็นหลัก เป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังจากผู้นำทางการเมือง (ธงทอง จันทรางศุ, 2559) แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง ดังนี้ 1) **การจัดการศึกษาและการปลูกฝังจิตสำนึก** การศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง จริยศาสตร์ และธรรมาภิบาลควรเริ่มตั้งแต่ระดับโรงเรียนจนถึงระดับอุดมศึกษา เพื่อปลูกฝังความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพ ความรับผิดชอบ และจริยธรรมของผู้ใช้อำนาจ (มานิต สุขสมจิตต์, 2561) 2) **การออกกฎหมายควบคุมจริยธรรมของนักการเมือง** ต้องมีมาตรฐานจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ชัดเจน เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 และบทลงโทษผู้ละเมิดจริยธรรมอย่างจริงจังเพื่อสร้างความยำเกรงในกฎหมาย 3) **การมีองค์กรตรวจสอบอิสระ** เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ตรวจสอบอย่างเสรีและรับผิดชอบ ช่วยเปิดโปงการทุจริตและความไม่เหมาะสมในวงการการเมือง 4) **การมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างทางคุณธรรม** ผู้นำที่ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความโปร่งใส จะเป็นต้นแบบและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชน 5) **การส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีจริยธรรม** การเลือกตั้งควรเน้นการให้ความรู้แก่ประชาชนในการเลือกผู้นำที่มีคุณธรรม ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และร่วมกันตรวจสอบผู้แทนของตนอย่างต่อเนื่อง (สุริยา สมุทคุปติ์, 2560)

คุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง

ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทุกหมู่เหล่า เป็นความปรารถนาอันสูงสุดของผู้นำรัฐทุกคนที่อาสาตนเองเข้ามารับใช้ประชาชน และความปรารถนาเช่นนั้น จะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อผู้นำรัฐดำรงตนอยู่ในจริยธรรมอีกส่วนหนึ่ง คือ

1) ควรตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียรและซื่อสัตย์สุจริต คิดสร้างงานให้ประชาชนทำเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ หากไม่จำเป็นจริงๆ ก็ไม่ควรนำเอาเงินของหลวงไปให้ประชาชนกู้ยืมใช้จ่าย เพียงเพราะคิดว่าจะทำให้ประชาชนมีกาลังในการซื้อสิ่งของต่างๆ เช่น ซื้อโทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ หรือซื้อรถปิกอัพ เป็นต้น ที่บริษัทของตนเองและพวกพ้องเป็นผู้ผลิตขึ้น เพราะหากคิดเพียงแค่นี้ ก็มีแต่จะเพิ่มภาระหนี้สินให้กับประชาชนให้ต้องยากจนมากขึ้น ในขณะที่บริษัทของตนเองและพวกพ้องมีแต่จะร่ำรวยเพิ่มมากขึ้น

2) ควรชี้นำประชาชนให้รู้จักอดออมในทรัพย์สิ่งของที่ตนเองทำมาหาได้ ชะลอการโฆษณาสินค้าฟุ่มเฟือยต่างๆ ซึ่งไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเท่าไรนัก มิใช่ปล่อยให้มีการโฆษณาสินค้าฟุ่มเฟือยกันอย่างไม่ลืมหูลืมตา โดยหวังแต่นะให้เป็นการกระตุ้นต่อมความอยากของประชาชน ให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย จนไม่คิดที่จะอดออมทรัพย์ที่หามาได้ไว้ใช้ในยามจำเป็นบ้าง

3) ควรชี้นำประชาชนให้รู้จักแยกแยะในการคบค้าสมาคมว่า บุคคลเช่นใดที่คบค้าสมาคมแล้วจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น และบุคคลเช่นใดที่คบค้าสมาคมแล้ว มีแต่จะทำให้ตนเองลำบากเดือดร้อนจนหาความสงบสุขใดๆ ไม่ได้เลย อย่าลืมว่า หากประชาชนส่วนใหญ่ลำบาก เดือดร้อน จนหาความสงบสุขไม่ได้แล้ว ความทุกข์

ความเดือดร้อนอันเกิดจากการข่มเหง การปล้นจี้ การข่มขืนกระทำชำเรา การโกหกหลอกลวง และการเสพติดสิ่งให้โทษก็จะแพร่ระบาดไปทั่วประเทศ

4) ควรชี้นำประชาชนให้รู้จักดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมและพอเพียงต่อสิ่งที่ตนเองทำมาหาได้รู้จักซื้อในสิ่งที่ควรซื้อหรือมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต สิ่งใดไม่ควรซื้อก็อย่าซื้อ หากผู้นารัฐบาลสามารถดำรงตนเป็นแบบอย่างและรู้จักหาช่องทางช่วยเหลือและชี้นาแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าตามครรลองอันเหมาะสมถูกต้องและชอบธรรมได้เช่นนี้ ก็จะเป็นเหตุให้ประชาชนทุกหมู่เหล่ารู้จักทำมาหากินด้วยตนเอง ประหยัดอดออม คบคนดีเป็นมิตร ดำรงชีวิตได้เหมาะสมแก่ฐานะซึ่งจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าตลอดไป (แสวง อุดมศรี, 2549)

หลักพุทธธรรมที่มีส่วนเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองนั้นมุ่งหมายเอาการยอมรับนับถือและการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ในที่นี้ขอยกเอาตัวอย่างหลักพุทธธรรมเพียงบางหัวข้อ เป็นแนวทางเพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง ทั้งในส่วนของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ซึ่งหลักอริยมรรคเมื่อนำมาประยุกต์เข้ากับการเมือง คือ ระบอบการเมืองการปกครองแบบธรรมาภิวัตน์หรือธรรมาธิปไตย ที่จัดระเบียบตน จัดระเบียบคน จัดระเบียบงานและจัดระเบียบบ้านเมืองตาม “หลักพุทธธรรม” ดังต่อไปนี้

1. หลักทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม มีส่วนเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครองสำหรับการ ครองตนในการสร้างบารมีธรรมของนักปกครอง ซึ่งภาระหน้าที่ที่ผู้นำหรือผู้ปกครองบ้านเมือง พึงประพฤติปฏิบัติ, ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ, คุณธรรมของผู้ปกครอง บ้านเมือง ธรรมของนักปกครอง เรียกว่า ทศพิธราชธรรม 10 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/28/716/112) คือ

1) ทาน คือ ให้ปันช่วยประชา สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยงช่วยเหลือ ประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่บริการ จัดสรร สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2) ศีล คือ รักษาความสุจริต ประพฤติดีงาม การสำรวมกาย วาจา ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณ ประพฤติตนให้ควรเป็นตัวอย่างและเป็นที่เคารพนับถือ มิให้มีข้อใดๆ ที่ใครจะดูแคลน

3) ปริจจาคะ คือ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวมและความสงบเรียบร้อยของ บ้านเมือง

4) อาชชวะ คือ ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง ผู้ปกครองต้องซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวง

5) มัททวะ คือ ความอ่อนโยนเข้าถึงคน มีอัธยาศัยไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือตน มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงท่าทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้ความรักภักดี แต่มิขาดยาเกรง

6) ตปะ คือ พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส ผู้ปกครองประเทศต้องแผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำย่ำยีจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสาราญ และความปรนเปรอมีความเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ หรือ อยู่อย่างพอเพียง ความสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจหรือปฏิบัติหน้าที่ให้บริบูรณ์

7) อักโกธะ คือ ถือเหตุผลไม่โกรธา ผู้ปกครองประเทศต้องไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองขุ่นวินิจฉัยความและการกระทำด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

8) อวิหิงสา คือ มีอหิงสานำร่มเย็น ผู้ปกครองประเทศต้องไม่เบียดเบียน ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีดหรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุผลเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9) ขันติ คือ บำเพ็ญด้วยขันติ ผู้ปกครองประเทศต้องอดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่ว ถูกหยันด้วยคำเสียดสี ถากถางอย่างใดก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียกิจที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10) อวิโรธนะ คือ มิปฏิบัติคลาดจากธรรม ผู้ปกครองประเทศต้องประพฤติมิให้ผิดจากรัฐประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎร์เป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวางวางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ดีร้าย ลาภสักการะหรืออิฏฐารมย์ อนิฏฐารมย์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติให้คลาดเคลื่อนวิบัติไป

2) หลักสาราณียธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/11/426)

หลักสาราณียธรรม คือ ธรรมะสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในหน่วยงาน สถาบัน องค์กร สังคม ชุมชน บ้านเมือง ประเทศชาติ อันเป็นหลักปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ปรองดองกัน ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี 6 ประการ คือ

2.1) **เมตตากายกรรม** จะทำอะไรก็ทำด้วยความเมตตา ประพฤติกายสุจริตต่อกันและกัน ไม่เบียดเบียนข่มเหงเข่นฆ่ากัน ไม่ลักทรัพย์ของกันและกัน และไม่ประพฤติผิดในกามารมณ์ทั้งหลาย มีความปรารถนาดีต่อหมู่คณะด้วยความจริงใจ แสดงไมตรีจิตและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระ หรือภารกิจต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่มีการทรยศหักหลังกันภายหลังหรือเป็นเพียงการเสแสร้งแกล้งทำให้หมู่คณะตายใจเท่านั้น

2.2) **เมตตาวจีกรรม** จะพูดอะไรก็พูดด้วยความเมตตา ประพฤติวจีสุจริตต่อกันและกัน ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ พูดด้วยความปรารถนาดีต่อหน้าหมู่คณะ พูดด้วยใจจริง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำว่ากล่าว ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ ชี้คุณและโทษให้เห็น แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ให้ดูแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่มีการนินทาลับหลังหรือเป็นการพูดเพียงเพื่อเอาใจเท่านั้น

2.3) **เมตตามโนกรรม** จะคิดอะไรก็คิดด้วยความเมตตา ประพฤติมโนสุจริตต่อกันและกัน ไม่คิดโลภอยากได้ ไม่คิดปองร้ายทำลายล้างและมีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ จะทำหรือพูดก็ล้วนเกิดจากความจริงใจ ตั้งจิตปรารถนาดี ต้องการที่จะให้ประสบความสำเร็จ มีความสุข คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

2.4) **สาธารณโภคิตา** ทุกคนมีความอยู่ดีกินดี มีความสุขทุกถ้วนหน้า มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันให้กันและกันอย่างทั่วถึงไม่รวยคนเดียวไม่จนคนเดียว ทุกคนมีส่วนร่วมในความสุขร่วมกัน ร่วมใช้ด้วยกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นให้กับหมู่คณะทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่มีใครได้มากหรือน้อยกว่าเพราะความลำเอียง

2.5) **สีลสามัญญตา** ทุกคนมีศีลธรรม มีระเบียบวินัยเท่าเทียมกัน เคารพกฎหมายขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมาย มีมาตรฐานเดียวกัน (ไม่มีหลายมาตรฐาน) บริสุทธิ์โปร่งใสไร้อคติ มีความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ (มิใช่ว่าฝ่ายหนึ่งทำอะไรก็ถูกหมดแต่อีกฝ่ายทำอะไรกลับผิดหมด) มีหนึ่งสิทธิ์ หนึ่งเสียงเท่าเทียมกัน ทุกคนล้วนต้องปฏิบัติตามกฎกติกาที่วางไว้เหมือนกันหมด ไม่มีใครได้มาหรือถืออภิสิทธิ์หรือมีข้อยกเว้น ทุกคนต้องวางตัวให้เหมาะสม เข้ากับหมู่คณะได้มีความประพฤติสุจริต ดีงาม รักษาระเบียบวินัย เคารพกติกาของส่วนรวม ไม่ทำตัวเป็นส่วนเกินของสังคมจนทุกคนรังเกียจไม่ยอมให้อยู่ร่วมด้วยเพราะสร้างความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะหรือก่อความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง

2.6) **ทิฏฐิสามัญญตา** ทุกคนมีความคิดเห็นถูกต้องตรงกันลงรอยกัน รับฟังความคิดเห็นของกันและกันตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน ช่วยกันคิด ช่วยกัน

พูด ช่วยกันทำด้วยความรู้สึกสามัคคีมีเมตตาธรรมต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทุกคนต้องมีความเห็นชอบร่วมกัน เพื่อการพัฒนาหมู่คณะให้เจริญรุ่งเรือง ไม่มีความคิดเห็นแตกต่างเพื่อให้เกิดความแตกแยก โดยหวังความเจริญรุ่งเรืองของประชาชนหรือประเทศชาติเป็นหลักไม่ได้แบ่งพรรค แบ่งพวก แบ่งผลประโยชน์ตามความชอบใจ

การเมืองการปกครองเป็นกลไกสำคัญในการบริหารประเทศ การที่นักการเมืองและผู้มีอำนาจในการปกครองมี คุณธรรมและจริยธรรม ย่อมส่งผลต่อความโปร่งใส เป็นธรรม และความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบการเมือง การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมทางการเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยและสร้างความยั่งยืนในสังคม

สรุป

การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองนั้นมุ่งหมายเอาหลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง ทั้งในส่วนของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง คือ การปกครองแบบธรรมาภิวัตน์หรือธรรมาธิปไตย ซึ่งในที่นี้ขอยกเอาตัวอย่างหลักทศพิศราชธรรมและสาราณียธรรม เป็นแนวทางเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองการปกครอง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรม เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองปกครองแล้ว ย่อมทำให้องค์ประกอบต่างๆ ของการเมืองการปกครองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป้าหมายความสำเร็จ คือ “ประโยชน์สุข” ความรู้ความเข้าใจพุทธธรรมและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ อันจะยังผลต่อความเสมอภาคถูกต้องและเป็นธรรมจากการบริหารหรือการปกครอง

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. (2547). *ศาสนา ชีวิตและสังคม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2539). *รัฐ.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ สินสวัสดิ์. (2535). *การเมืองไทย: การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา.* กรุงเทพมหานคร: วัชรินทร์การพิมพ์.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2543). *รัฐศาสตร์ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง.* กรุงเทพมหานคร: ห.จ.ก.สหายบล็อกและการพิมพ์.

ธงทอง จันทรางศุ. (2559). *ธรรมาภิบาลกับจริยธรรม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2541). *รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก.* กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ประเวศ วะสี. (2544). *เป็นเมืองพุทธทำไมทรุดลง (พุทธธรรมกับสังคม เล่ม 1)* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.

พจนา เตียสุวรรณ์. (2562). *คุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการบริหารงาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2549). *วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

มานิต สุขสมจิตต์. (2561). การเมืองกับคุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2552.

รัฐบาลไทย. (2562). *พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562.* กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2544). *หลักรัฐศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

วิเชียร ไทยเจริญ. (2561). *คุณธรรมและจริยธรรมเพื่อการดำรงชีวิต.* กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิทยพัฒน์ จำกัด.

สุพจน์ หารหนองบัว. (2560). *จริยศาสตร์เบื้องต้น.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

สุริยา สมุทคุปติ์. (2560). *ประชาธิปไตยกับจริยธรรมของนักการเมือง.* กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.